

6. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Пер. с англ. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 480 с.
7. Боуэн М.В.-Б. Духовность и личностно-центрированный подход // Вопросы психологии. – 1992.- № 3-4. - С.24-33.

Summary

This article analyzes the history of humanistic psychotherapy and modern perspectives of its development; determined place humanistic psychotherapy can and should take in valuable coordinates spiritual culture. Stand the conditions under which the humanistic psychotherapy could fulfill its primary, the integrative function: structuring subject field of psychotherapy, awareness of themselves as a separate humanitarian science substantiates independent profession.

Keywords: humanistic psychology, humanistic psychotherapy, noogenne neuroses, client-centered psychotherapy.

УДК 159.923.2 : 378-057.875

С. П. Яланська #

ЗМІСТ ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація

Зміст та етапи розвитку творчої компетентності студентів сприяють формуванню, засвоєнню, розвитку фахових понять шляхом створення відповідних психологічних умов організації навчально-виховного процесу, підбору необхідних методів, прийомів навчання у сучасному вищому навчальному закладі.

Ключові слова: розвиток творчої компетентності, психолого-педагогічні засоби, студенти.

Аннотация

Содержание и этапы развития творческой компетентности студентов способствуют формированию, усвоению, развитию профессиональных понятий, путем создания соответствующих психологических условий организации учебно-воспитательного процесса, подбора необходимых методов, приемов учебы в современном высшем учебном заведении.

Ключевые слова: развитие творческой компетентности, психолого-педагогические средства, студенты.

Актуальність проблеми. Вагомим завданням сучасної освіти є розвиток особистості студента. Особливі вимоги ставляться до майбутнього вчителя, який має володіти високим науковим потенціалом, психологічною готовністю до розв'язання творчих завдань, що зумовлено необхідністю забезпечення конкурентоздатності фахівця.

Аналіз досліджень з проблеми. Проблему розвитку творчості студентів педагогічних вишів розкривають у своїх працях сучасні українські та російські науковці: О.Ф. Волобуєва (особливості розвитку творчої компетентності

особистості); В.В. Клименко (етапи розвитку творчості); С. Д. Максименко (суб'єктний підхід у вивченні професійної самореалізації); В.Ф. Моргун (творчість учителя в багатовимірній концепції особистості); Ю. Музиченко (розвиток творчих здібностей майбутніх учителів – передумова формування мобільності); Г. Полякова (педагогічна творчість учителя); О. Погребняк (від саморозвитку до творчості); Л.І. Шкурат (особливості творчої діяльності вчителя в закладі нового типу); С.О. Сисоєва (педагогічна творчість учителя: визначення, теоретична модель, функції підготовки); О.В. Тутолмін (становлення і розвиток творчої компетентності особистості); Г. Длугош-Білоус (суб'єктивне зумовлення творчої активності педагогів); И. Усольцев (як стимулювати творчу працю вчителя); С.В. Кульневич (про науково-педагогічну грамотність); Л.Н. Устенко (про формування творчої особистості педагога) [1; 2; 3] та ін.

Незважаючи на значну кількість досліджень із розвитку творчості особистості, проблема творчої компетентності студентів потребує цілісної системи психолого-педагогічних засобів з розвитку професійної компетентності для досягнення її творчого рівня.

Мета статті полягає у розкритті змісту та етапів розвитку творчої компетентності студентів педагогічних навчальних закладів.

Основний матеріал дослідження. За результатами анкетування студентів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (385 осіб, що мають досвід роботи в ЗНЗ чи проходили педагогічну практику) з'ясовано, що на питання «Які основні психолого-педагогічні засоби розвитку творчої компетентності студента?» опитані висловлюють такі думки: інтерес до предмету (87%); активність (86%); розгляд відеоматеріалів, інших наочних посібників (84%); проблемні ситуації, дискусії, нетрадиційне викладання матеріалу (68 %); авторитет викладача (цікава особистість, виразна інтонація під час викладення матеріалу, емоційність, знання предмету) (63%); творчі завдання на практичних заняттях (61%); зв'язок практики з теорією (58%); можливість відстоювати свої переконання (51%); уміння тримати себе в руках (48%); знання наукової фахової літератури (32%).

На основі визначених показників, критеріїв, психологічних та педагогічних засобів розроблено зміст та основні етапи розвитку творчої компетентності майбутніх учителів у навчально-виховному процесі (рис. 1).

Розвиток творчої компетентності майбутніх учителів має здійснюватися на основі підготовчого, діагностичного та розвивального етапів (рис. 1). Розвивальний етап повинен забезпечуватися психолого-педагогічними засобами у навчально-виховному процесі ВНЗ: а) психологічні: розвиток творчого мислення; прагнення до самовдосконалення; розвиток педагогічного спілкування вчителя як творчого процесу; мотивація до самостійного творчого опрацювання матеріалу; розвиток творчих здібностей у діяльності; розвиток фахової підготовки, понятійного мислення; б) педагогічні: організація навчальної діяльності, у ході якої студенти реалізують себе як творчі

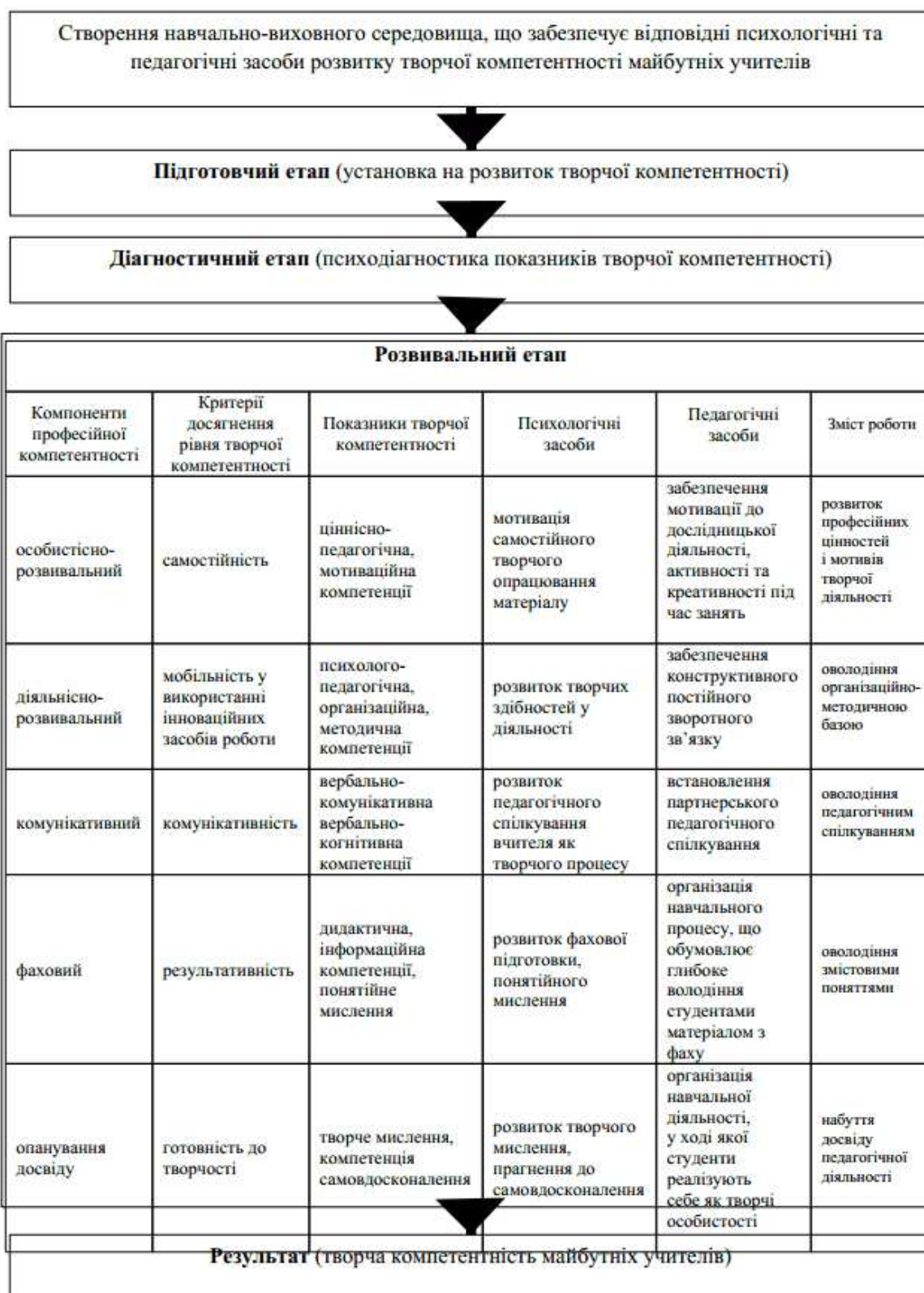

Рис. 1 Зміст та етапи розвитку творчої компетентності майбутніх учителів

особистості; забезпечення конструктивного постійного зворотного зв'язку; встановлення партнерського педагогічного спілкування; забезпечення мотивації до дослідницької діяльності, активності та креативності під час занять; організація навчального процесу з метою більш глибокого оволодіння студентами навчальним матеріалом.

На основі визначених тенденцій створено програму розвитку творчої компетентності майбутніх учителів. На нашу думку, вона відіграє важливу роль у реалізації процесу формування та розвитку теоретичної і практичної готовності студента до педагогічної діяльності на високому фаховому рівні.

Метою даної програми є розвиток визначених показників розвитку творчої компетентності майбутніх учителів.

Завдання програми – це розвиток показників компонентів професійної компетентності: особистісно-розвивального; діяльнісно-розвивального; комунікативного; фахового; компоненту опанування досвіду.

Дана програма передбачає створення спеціального навчально-виховного середовища у процесі підготовки вчителів у ВНЗ з наступними характеристиками: а) установка на особистісно-розвивальний компонент (ціннісно-педагогічна, мотиваційна компетенції); б) установка на діяльнісно-розвивальний компонент творчої компетентності (психолого-педагогічна, організаційна, методична компетенції); в) формування та розвиток педагогічного спілкування як творчого процесу на основі вербально-комунікативної, вербально-когнітивної компетенцій; д) установка на фахове зростання на основі дидактичної, інформаційної компетенції, понятійного мислення; е) поглиблення опанування педагогічного досвіду (розвиток творчого мислення, компетенції самовдосконалення).

Важливою складовою кожного блоку авторської програми є комплекс тренінгових вправ, який передбачає забезпечення психологічних умов, що активізують творчу, пізнавальну діяльність студентів. Теми тренінгових вправ: «Мотивація самостійного творчого пошуку»; «Вольові зусилля та творча діяльність особистості»; «Банк ідей – я володію творчими здібностями»; «Діалогічне спілкування майбутнього вчителя»; «Банк ідей – я хороший співрозмовник»; «Розвиток фахової підготовки вчителя»; «Поясни поняття»; «Розвиток творчого мислення»; «Банк ідей – я самовдосконалююся». Розглянемо зміст деяких з них.!

Тренінгова вправа «Мотивація самостійного творчого пошуку».

Мета: створити психологічні умови для розвитку мотиваційної компетенції – показника розвитку творчої компетентності майбутніх учителів.

Необхідний час: в залежності від педагогічної ситуації.

Матеріали: папір, олівець чи ручка, інтерактивна дошка, маркер.

Вироблення та прийняття правил роботи.

Орієнтовні правила: кожен із учасників висловлює власну думку, наводить приклади із власного досвіду.

Очікування учасників: на папері учасники пишуть свої очікування від тренінгу, зачитують і прикріплюють на плакаті або очікування пишуть на дошці.

Принципи успішної організації тренінгової вправи: активності учасників тренінгу; мотивації до творчої діяльності; креативності; постійного зворотного зв'язку; активізації дослідницької позиції учасників; оптимізації пізнавальних процесів; партнерського спілкування.

Дайте відповіді на питання:

1) Назвіть найголовніші фактори, що мотивують вас до творчості у навчально-виховному процесі.

2) Які чинники блокують Вашу творчість у навчальному процесі? Чому?

3) Чи існує необхідність майбутньому вчителю постійно перебувати у творчому пошуку?

4) У Вас особисто сформована позитивна стійка мотивація до процесу навчання?

5) Чи знаєте Ви приклади негативної мотивації до майбутньої творчої діяльності серед Ваших однокурсників? Чим вона обумовлена?

6) Мотивація теперішнього. Яку роль вона відіграє у Вашій підготовці як майбутнього фахівця?

7) Мотивація майбутнього. Яку роль відіграє вона у Вашій підготовці як майбутнього фахівця?

8) Існують змістові якості мотивів, пов'язані з характером навчальної діяльності (усвідомленість, самостійність, узагальненість, дієвість, домінування в загальній структурі мотивацій, ступінь поширення на декілька навчальних предметів). Які з них домінують у Вас?

9) Існують динамічні якості мотивів, пов'язані з психофізіологічними особливостями людини (стійкість мотиву, його сила й вираженість, здатність переключитися з одного мотиву на інший, емоційне забарвлення мотивів). А які особливості Ваших якостей?

Підведення підсумків. Кожен із учасників висловлює думку про результативність тренінгу щодо особистих очікувань.

Тренінгова вправа «Вольові зусилля та творча діяльність майбутнього вчителя».

Мета: створити психологічні умови для розвитку показників діяльнісно-розвивального компоненту творчої компетентності майбутніх учителів.

Необхідний час: в залежності від педагогічної ситуації.

Матеріали: картки з педагогічною ситуацією, папір, олівець чи ручка, інтерактивна дошка, маркер.

Вироблення та прийняття правил роботи.

Орієнтовні правила: кожен із учасників висловлює власну думку, наводить приклади із власного досвіду.

Очікування учасників: на папері учасники пишуть свої очікування від тренінгу, зачитують і прикріплюють на плакаті або очікування пишуть на дошці.

Принципи успішної організації тренінгової вправи: активності учасників тренінгу; мотивації до творчої діяльності; креативності; постійного зворотного зв'язку; активізації дослідницької позиції учасників; оптимізації пізнавальних процесів; партнерського спілкування.

Дайте відповіді на питання:

- 1) Яких вольових зусиль Вам потрібно докласти, щоб досягти максимального результату у навчально-виховному процесі?
- 2) Воля і творчість. На Вашу думку, це взаємодоповнюючі поняття чи протилежні?
- 3) Які вольові зусилля (якщо такі необхідні) допомагають Вам творчо розвиватись?
- 4) Чи кожен вольовий студент творчий? І навпаки.
- 5) Які вольові якості потрібні майбутньому вчителю, щоб він міг творчо розвиватись?
- 6) Робота волі є специфічною надбудовою над предметно-перетворювальною діяльністю, визначає її спрямованість і підтримує психічну активність суб'єкта з метою її успішного творчого завершення. Чи згодні Ви з цим твердженням?

Підведення підсумків. Кожен із учасників висловлює думку про результативність тренінгової вправи щодо особистих очікувань.

Тренінгова вправа «Банк ідей – я володію творчими здібностями».

Мета: створити психологічні умови для розвитку творчої компетентності майбутніх учителів, а саме, забезпечити відповідний рівень показників особистісно-розвивального компоненту.

Необхідний час: в залежності від педагогічної ситуації.

Матеріали: картки з педагогічними ситуаціями, папір, олівець чи ручка, інтерактивна дошка, маркер.

Вироблення та прийняття правил роботи.

Орієнтовні правила: кожен із учасників висловлює власну думку, наводить приклади із власного досвіду.

Очікування учасників: на папері учасники пишуть свої очікування від тренінгу, зачитують і прикріплюють на плакаті або очікування пишуть на дошці.

Принципи успішної організації тренінгової вправи: активності учасників; мотивації до творчої діяльності; креативності; постійного зворотного зв'язку; активізації дослідницької позиції учасників; оптимізації пізнавальних процесів; партнерського спілкування.

Дайте відповіді на питання:

- 1) Як особисто Ви, як майбутній учитель, розумієте зміст поняття «творча компетентність»?
- 2) Як Ви вважаєте, чи достатньо часто вирішуєте творчі завдання у навчально-виховному процесі? Наведіть приклад.
- 3) Пригадайте педагогічну ситуацію, в якій Ви найбільш вдало творчо

розв'язали завдання? Чому так сталося?

4) Пригадайте педагогічну ситуацію, в якій була найбільш невдала спроба творчо вирішити завдання?

5) Що розвиває Вашу педагогічну творчість?

6) Що заважає Вам творчо мислити?

7) Чи можете Ви творчо мислити під примусом?

8) Ви творчо компетентна особистість? Якщо так, то чому?

9) Чи вважаєте Ви себе психологічно готовими до творчої педагогічної діяльності?

Підведення підсумків. Кожен із учасників висловлює думку про результативність тренінгу щодо особистих очікувань.

Тренінгова вправа «Діалогічне спілкування майбутнього вчителя».

Мета: створити психологічні умови для розвитку показників комунікативного компонента творчої компетентності майбутніх учителів.

Необхідний час: в залежності від педагогічної ситуації.

Матеріали: картки з педагогічною ситуацією, папір, олівець чи ручка, інтерактивна дошка, маркер.

Вироблення та прийняття правил роботи.

Орієнтовні правила: кожен із учасників висловлює власну думку, наводить приклади із власного досвіду.

Очікування учасників: на папері учасники пишуть свої очікування від тренінгу, зачитують і прикріплюють на плакаті або очікування пишуть на дошці.

Принципи успішної організації тренінгової вправи: активності учасників тренінгу; мотивації до творчої діяльності; креативності; постійного зворотного зв'язку; активізації дослідницької позиції учасників; оптимізації пізнавальних процесів; партнерського спілкування.

Проаналізуйте розповідь жителя м. Карлівки Н. (з дефектом мовлення). Який прояв вольових зусиль вчителя та учня необхідний у даному випадку для досягнення позитивного результату?

«У шкільні роки мене дуже цікавили наукові відкриття, нові творчі погляди на вже звичні для всіх питання. Дуже багато читав наукової та художньої літератури. Після нещасного випадку я почав заїкатися. Це дуже вплинуло на моє навчання в школі. На кожному уроці, особливо в перші місяці після нещастя, мені зовсім не вдавалося творчо осмислювати питання навчального матеріалу. Найбільш прикро мені за невдачі з біології, адже це мій найулюбленіший предмет. Я втратив віру в себе, боявся висловлювати свої думки, замкнувся у своєму світі. У мене не вистачило сили волі боротися зі своїм горем. На той час мене ніхто не підтримав, і зараз я дуже жалкую про це...»

Підведення підсумків. Кожен із учасників висловлює думку про результативність тренінгової вправи щодо особистих очікувань.

Тренінгова вправа «Розвиток фахової підготовки».

Мета: створити психологічні умови для розвитку спрямованості майбутніх учителів на предметну (фахову) працю на творчому рівні. Необхідний час: в залежності від педагогічної ситуації.

Матеріали: папір, олівець чи ручка, інтерактивна дошка, маркер.

Вироблення та прийняття правил роботи.

Орієнтовні правила: кожен із учасників висловлює власну думку, наводить приклади із власного досвіду.

Очікування учасників: на папері учасники пишуть свої очікування від тренінгу, зачитують і прикріплюють на плакаті або очікування пишуть на дошці.

Принципи успішної організації тренінгової вправи: активності учасників тренінгу; мотивації до творчої діяльності; креативності; постійного зворотного зв'язку; активізації дослідницької позиції учасників; оптимізації пізнавальних процесів; партнерського спілкування.

Поясніть зміст умови:

Система засобів активізації навчання студентів забезпечує організацію навчання мотивуючого, цілеспрямованого процесу, якщо вона:

- збуджує і розвиває внутрішні мотиви навчання студентів на всіх його етапах;
- стимулює механізм орієнтування студентів, що забезпечує цілеспрямованість та планування попередньої діяльності з фаху;
- забезпечує формування навчальних та інтелектуальних умінь майбутніх учителів;
- стимулює до володіння основними фаховими поняттями;
- забезпечує самооцінку навчально-пізнавальної діяльності на основі самоконтролю.

Чи забезпечуються всі ці умови для Вас у навчально-виховному процесі?

Підведення підсумків. Кожен із учасників висловлює думку про результативність тренінгової вправи щодо особистих очікувань.

Варто враховувати вимоги до діяльності учасників тренінгових вправ: давати можливість повністю висловлюватися іншим; уважно слухати учасників; уникати бурхливих реакцій; бути спокійними і впевненими в собі; зберігати відкритість для будь-якої інформації; творчо осмислювати відповіді учасників; давати можливість захищати особисту думку інших.

Алгоритм упровадження тренінг-комплексу: 1) базовими методами є групова дискусія та рольова гра в різних модифікаціях та сполученнях; 2) чисельність групи – від 7 до 15 чоловік; тривалість циклу занять – декілька днів із повтором через півроку, рік чи декілька років; 3) зустрічі учасників можуть бути щоденними або раз на тиждень; тривалість однієї зустрічі від півтори і більше годин [3]. Важливим є врахування **основних етапів**:

- 1) чітке визначення проблеми або теми для обговорення;
- 2) вибір того, хто вестиме обговорення і заохочуватиме появу нових ідей;
- 3) для збільшення появи нових ідей, можливо оголосити паузу після

декількох хвилин і потім розпочинати знову;

4) правилами проведення є:

- жодної критики;
- запозичення інших ідей не є поганим;
- значна кількість ідей;

5) щоби покращити якість ідей, можливо на початку дати час учасникам, щоб вони записали свої ідеї індивідуально;

6) представлення ідей циклічно, коли окремі учасники або групи розповідають про одну ідею по черзі й ідеї не повторюються;

7) обговорення може бути проведене у двох групах – тоді кожна група розширює список, який базується на ідеях попередньої групи. Зміна оточення може певною мірою збільшити появу нових ідей [3].

Висновки та перспективи досліджень. Отже, актуальність проблеми розвитку творчої компетентності студентів обумовлена новими вимогами до викладання фахових дисциплін у вищих навчальних закладах. Важливо навчити майбутніх фахівців самостійно орієнтуватися в інформації, кількість якої постійно збільшується, успішно її творчо використовувати. Наше дослідження може бути продовжене у напрямку розробки змісту та основних етапів розвитку творчої компетентності студентів різних спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Максименко С. Д. Субъектный подход в изучении профессиональной самореализации / С. Д. Максименко, В. И. Осёдло // Психология и право. Электронный журнал. – 2011. – №1.
2. Тутолмин А. В. Становление и развитие творческой компетентности будущего учителя (на основе системного подхода) : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А. В. Тутолмин ; Чуваш. гос. пед. ун-т. – Чебоксары, 2009. – 42 с.)
3. Яланська С. П. Психологічні засади розвитку творчості майбутніх учителів біологічних дисциплін: теорія і практика : [монографія] / С. П. Яланська ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка – Полтава, 2010. – 374 с.

Summary

The table of contents and stages of development of creative competence of students assist forming, mastering, development of professional concepts, by creation of corresponding psychological terms of organization of учебно-воспитательного process, selection of necessary methods, receptions of studies in modern higher educational establishment.

Keywords: development of creative competence, психолого-педагогические facilities, students.